

İçsel Safiyet ve İyiliğin Ölçüsü

Hakikatin okyanusu orada duruyor; engin ve cömert. Biz ise kıyısında, küçük bir kaşıkla su almaya çalışıyoruz. Aldığımız suyu “çok” sanıyor, susuzluğumuzun derinliğini bile çoğu zaman fark etmiyoruz. Oysa mesele okyanusun büyüklüğü değil; bizim kabımızın küçüklüğüdür.

İnsan, ancak taşıyabildiği kadar okyanustan beslenir. Bu yüzden daha çok almak için kaşığımızı büyütmemiz gerekir. Fakat asıl mesele, kaşığı biraz daha büyütmekten öteye geçebilmektir. Gerçek dönüşüm, kaşığı bir kaba dönüştürmekle başlar. Zira kap, yalnızca hacmi değil; niyeti, ahlaki duruşu ve samimiyeti de taşır.

Kabımız ne kadar genişse, okyanustan aldığımız su da o kadar çoğalır. Ama bu genişleme sayıyla değil; derinlikle ilgilidir. Ahlaki tutarlılık kabı sağlamlaştırır, samimiyet çatlakları onarır. Tutarsız bir kap suyu sızdırır; gösterişli ama içten olmayan bir kap, dolu görünür fakat doyurmaz.

Bu yüzden bilgelik, okyanusu suçlamakta değil; kabı büyütme cesaretinde saklıdır. Kendi darlığımızla yüzleşmeden enginliği anlayamayız. Anlam, dışarıdan alınan bir şey değil; içeride hazırlanmış bir alanın dolmasıdır.

Okyanus hep oradadır. Değişen yalnızca neyi, ne kadar ve nasıl aldığımızdır.

Çünkü genel manada insanı anlamaya götüren yol, zekâdan önce ahlâkla başlar. Yüreği temiz olmayan birinin akli ne kadar keskin olursa olsun, bu keskinlik hakikate değil; çoğu zaman bencilliğe ve çıkara hizmet eder. Çünkü ahlaki tutarlılıktan yoksun bir zihin, düşünce üretir ama anlam inşa edemez. Akıl, yüreğin ahlaki genişliği kadar derinleşir; samimiyetle beslenmeyen düşünce ise kısa sürede kendi çelişkisine düşer.

Samimiyet, insanın kendisiyle kurduğu en çıplak ilişkidir. Kendi iç dünyasında dürüst olmayan biri, başkasını anlamaya da cesaret edemez. Böyle bir zihin, anlamaya yönelmek yerine konum almaya sığınır. Hayatı karşıtlıklar üzerinden kategorize eder; çünkü ayırmak, yüzleşmekten daha kolaydır. Bu noktada kurnazlık, ahlaki zayıflığın zekâyla maskelenmiş hâline dönüşür. Sinsilik ise tutarsızlığın sessiz savunma biçimi olur.

Oysa ahlaki tutarlılık, insanın sözleriyle duruşu arasındaki mesafeyi kapatır. Söylenenle yaşanan arasındaki uyum, düşünceye ağırlık ve güven kazandırır. Tutarlılık olmadığında akıl ikna eder; fakat inandıramaz. Samimiyet yoksa söz, etkileyici olabilir ama dönüştürücü olamaz.

Bu yüzden herkes gördüğünü veya okuduğunu anlayamaz. **Anlamak, zihinsel bir yeterlilikten çok, ahlaki bir olgunluk hâlidir. Herkes kalibresi kadar, niyeti kadar, bilgisi kadar, kabı kadar anlar.** Yüreğini arındırmaya niyet etmeyen, samimiyetle yüzleşmeyen ve sözünü yaşamıyla doğrulamayan insan için anlam, daima uzakta kalır. Çünkü idrak, onu gerçekten taşıyabilecek yüreklere yaklaşır.

Bundan dolayı **“Mesihî bilinç”**, tutarlı söylemi ve eylemi kutsar. Bu bilinçte bilmek tek başına yeterli değildir; bilgi, eyleme dönüştüğünde anlam kazanır. İyilik yalnızca düşüncede kalırsa ruh gölgelenir. Kötülük bazen eylemsizlikten doğar; iyilik ise yürekte gelen merhametli farkındalığın hareketiyle anlam bulur. Yazılmış olduğu gibi: **“Bu nedenle, iyi olanı bilip de yapmamak günahtır”** (Yakup 4: 17). Hatta iyilik yaparken farkında olmadan da kimseye zarar vermemeye dikkat etmek gerekir. Karşı tarafın bencil tutkularını gözetmeyen merhamet, ruhta ağırlık yaratabilir. Sınırları aşan merhamet zarar verebilir; dozu kaçırılan fedakârlık yorabilir. İyi niyet, kötü güdülere veya sömürüye hizmet ederse huzuru bozabilir. Zira karşı tarafın talep etmediği hâlde yapılan iyilik, her zaman iyilik olarak algılanmayabilir.

Çünkü iyiliğin yegâne amacı, sadece iyiliktir. Bu nedenle akışa dengeli bir şekilde katkı sunmanın yolu, olguları analiz edebilen yüksek bir farkındalıktan geçer. İçsel gürültüsünü susturamayan insanlar nezdinde, öz onuru gözetilen iyilik daha çok kıymetlidir. Sınırlar korunuyorsa, öz değer daha çok itibar kazanır. İşte o zaman iyilik anlamını bulur; hem huzur verir hem de ruhu yüceltir.

Ne var ki, bizim coğrafyada başkasını kendi gibi gören tevazu ve adanmışlık ruhu çoğu zaman yanlış anlaşılma elverişlidir. Bu ruhla yapılan hizmet ise çoğu kez layıkıyla değerlendirilmez. Bu durumu bizzat deneyimleyen Nusaybinli Aziz Mor Efrem (306–373), yaşadığı çağdan günümüze şöyle bir not düşmüştür: **“تِصَوُّوּ نَفْسَكُم بِتِصَوُّوּ نَفْسِكُمْ / Tevazu ile davranırsan, seni görgüsüz sanırlar.”**

Ancak öyle olsa da, sömürüye-istismara kapalı tevazu olmadan büyük resmi görmek veya bir insanı anlamak hiç kolay değildir. Zira büyük resmin bilgisinden, vicdanın rehberliğinden ve adaletin aydınlığından yoksun kalan zihinler, olumsuz önyargıların gölgesine çabuk sığınır. Böyle olunca algı, hakikatlerin ve olayların önüne geçer; görünen değil, kurgulana inanılır. Bu nedenle ortaya konan değerlendirmeler, gerçeğin berraklığından değil; karanlığın tutumlarından beslenen negatif yorumlara dönüşür.

Oysa ruhun hikmetinden beslenen yorumlama ve değerlendirme, hayata pozitif katkı sunar; iyilik üretir. İnsanı ve toplumu yukarıya çeker, yüceltir. Buna karşılık egonun bencil tutumlarından beslenen değerlendirme ise hayata negatif etki bırakır; zarar üretir. İnsanı ve toplumu aşağıya çeker, yorar, alçaltır.

Çünkü bakmakla görmek arasında ince bir çizgi vardır. Bu çizgi, büyük resmi görmede ve olguları okumada son derece belirleyicidir. Ne var ki gönül (mana) derinliğinden ve düşünsel olgunluktan yoksun bazıları, yüreğin etkisini göz ardı ederek bu ince çizginin yalnızca akıldan ibaret olduğunu sanır. Bu nedenle herkes, kendi iç dünyasının darlığına ya da genişliğine göre yorum yapar; olayları o iç dünyanın kıstaslarıyla anlamlandırır.

İnsan onurunu ve emeğini önemseyen, yapıcı güdülere sahip diğerkâm ve erdemli kişi; herkesi kendi gibi görür, herkesi iyi niyetle okur, temiz bakar, temiz düşünür, temiz davranır. **Ne var ki insan onurunu ve emeğini önemsemeyen, bozuk güdü ve düşüncelerle hareket eden bencil tutumlarda ise önyargılar ve kuruntular konuşur.** Kendi meşguliyeti neyse, herkesi onunla meşgul sanır; kıyas ölçütü neyse, herkesi o ölçüyle tartar. Kibirli, herkesi kibirli; egolu, herkesi egolu sanır. Erdemden yoksun biri, herkesi erdemsiz görür. Bir yalancı, herkesi yalancı sanır. Bir hırsız, herkesin fırsat kolladığını düşünür. Bir onursuz, herkesi kendi gibi omurgasız bilir. Bir arsız, herkesi hadsiz zanneder. Zira insan, çoğu kez karşısındakini değil; kendi içindeki aynanın yansımasıyla görür. Bu yüzden **“Kişi kendinden bilir işi”** sözü burada son derece manidardır. **Oysa mücevher de, sıradan bir göz için yalnızca bir taş parçasıdır; fakat bir sarrafın nazarında paha biçilmezdir.**

Dolayısıyla içsel safiyet, başka insandaki güzelliği ve erdemleri daha berrak kılar. İnsanın iç dünyası kirli ve gürültülüysen, başka bir insandaki güzellik —ahlak, iyilik, şefkat ve erdemler— adeta görünmez olur. Çünkü güzellik, sadece dışarıda, insanlarda bulunan bir nitelik değildir; onu gören kişinin iç dünyasıyla, ruhsal berraklığıyla ve algı düzeyiyle alakalıdır. Bu durum, bakan gözün; yani kalbin ve zihnin güzelliğe kapalı olmasındandır. Mesih’in sözü bu gerçeği derin bir şekilde ifade eder: **“Bedenin ışığı gözdür; eğer gözün sağlamsa bütün bedenin aydınlık olur. Ama gözün bozuksa bütün bedenin karanlık olur”** (Matta 6: 22–23).

Bu da gözün yalnızca dış dünyayı değil, insanın bütün iç âlemini aydınlatan ya da karartan bir merkez olduğunu gösterir. Zira güzellik, bakışta değil; bakanın niteliğindedir. Güzelliği gören göz, aslında kendi içindeki güzelliği yansıtır. Gözdeki güzellik, ruhun ışığından doğar. Güzelliği gören göz, güzellik taşıyan bir ruha ve uyanıklığa işaret eder. Böyle bir göz, karşıdaki insanda

bulunan anlamı ve uyumu görür, takdir eder. Göremeyen göz ise kendi karanlığının perdesiyle bakar. Zira **“Göz, kalbin kapısıdır; kalp kirlenirse gözün ışığı da solar.”**

Bu nedenle zihni karışık, kalbi bulanık olan kişi, ne kadar güzel bir manzaraya bakarsa baksın, güzelliğin özüne temas edemez. Oysa özne-özne ilişkilerinde saygı kendiliğinden işler. Bu yaklaşımın özünde eşitlik, özgürlük ve bütünlük vardır. Özneleşmiş bir bilinç, hiç kimseyi nesneleştirmez. Ne var ki insanların en kör noktası çoğu zaman tam da burasıdır: İçeride bir yerlerde hâlâ bir **“sömürü-istismar / nesne olma-nesne yapma”** bilinci çalışıyorsa, kişi kendine benzer edilgenlikler arar ve kendi edilgenliğinin farkına bile varmaz.

İçsel safiyet, dış dünyanın gözünden kaçabilir; fakat hakikatle kurduğu bağ, onu ruhani düzlemde görünür kılar, ışığa dönüştürür. Ve o ışık, zamanı geldiğinde insanın yolunu aydınlatır.

Yusuf Beğtaş